

اهدا و خرید اسناد :

بررسی ها نشان می دهد که تا اواسط حکومت مظفرالدین شاه، یعنی سالهای منتهی به ۱۳۲۰ ق (۱۲۸۰ش)، بایگانی به شیوه امروزی در تشکیلات دولت وجود نداشت؛ گرچه در دربار پادشاه، برخی اسناد نگهداری می شد و جایی هم برای این منظور در نظر گرفته شده بود. البته حکام ایالات و ولایات که به عنوان نماینده پادشاه، عهده دار وظایفی چند از جمله: جمع آوری مالیات و سرباز گیری بودند. انجام امور اصلی، با تکیه بر بنیچه هایی بود که در آن، تعداد سرباز و میزان مالیات مشخص شده بود. در این میان مکاتباتی که در امور مختلف مناطق تحت حاکمیت یا پایتخت و اهالی رد و بدل می شد، نزد حاکم می ماند و تلقی او از این اسناد، به مانند اموال شخصی بود. لذا زمانی که حاکم منطقه ای تغییر می کرد، آنچه به نفر بعدی منتقل می شد همان بنیچه ها بود و بقیه اسناد یا امحا می شدند و یا توسط حاکم معزول، به خانه و محل استقرار جدیدش انتقال می یافت. وضعیت پیش گفته، کمابیش در وزارتخانه ها نیز برقرار بود. این مسئله خودبه خود، منجر به خروج اسناد از تشکیلات دولتی و انتقال آن به خانه ها می گردید. در کنار آن، اقشار مختلف مردم به مناسبت و حسب موقعیت اجتماعی، اسنادی را تولید و یا از تشکیلات دولتی و دربار دریافت می نمودند. نمونه آن، فرامین، احکام، وقفنامه ها، قباله های مالکیت، صلحنامه، هبه نامه ها و نوشتجات دیگری است که به مرور و پس از گذشت ایام، به عنوان شاخص ترین نمونه های اسناد ملی و منابع متقن در شناخت تاریخ و هویت ملی محسوب می گردند؛ و به فراوانی نزد افراد و خانواده ها موجود است.

لذا شناسایی، جمع آوری و حفاظت از آنها وظیفه ای ملی و نیازمند عزم ملی است . بر این باور، آرشیو ملی ایران برای عمل به وظایف قانونی در زمینه فراهم آوری «حفاظت و نگهداری اسناد ملی، راهکارهای مختلفی را مورد توجه قرار داده است. جهت اطلاع یادآوری این نکته لازم می نماید که ورودی اسناد سازمان از دو طریق پیش بینی شده است .

۷ شناسایی، ارزشیابی و انتقال اسناد دستگاههای مختلف دولتی اولین و مهمترین ورودی اسناد به سازمان است که پس از طی تشریفات قانونی، اینکار صورت می گیرد.

۷ دومین ورودی اسناد به سازمان، اشخاص، خانواده‌ها و به طور کلی بخش خصوصی و نهادهائی است که در داخل و یا خارج از کشور به نوعی اسناد ملی ایران را، در اختیار دارند. اما در دایره تشکیلات دولتی قرار نمی‌گیرند.

برای اینکه اقدام آرشیو ملی در بخش دوم با موفقیت همراه گردد سه راهکار متفاوت بکار گرفته می‌شود.

۱. تشویق و ترغیب دارندگان اسناد به اهدای مجموعه‌های خود به آرشیو ملی؛

به جرأت می‌توان گفت مجموعه‌های اسناد اهدائی به سازمان اسناد و کتابخانه ملی، از غنی‌ترین اسناد موجود در آرشیو ملی ایران محسوب می‌شوند.

فرصت را غنیمت شمرده و از همه ایرانیان و ایران دوستان دعوت می‌نمائیم تا در این اقدام مهم، یاورمان باشند. مشارکت شما در اهدای اسناد خود به آرشیو ملی و نیز تبلیغ، تشویق و راهنمایی دیگران در همراهی و پیروی از شما در این حرکت فرهنگی، آینده‌ای با تاریخ و هویت روشن تر را برای کشورمان رقم خواهد زد.

۲. دومین اقدام که در حال عملیاتی شدن است، آماده سازی و تجهیز مخازن نگهداری اسناد متعلق به افراد و خانواده ها به صورت امانی است.

۳. راه سوم شناسایی و جمع آوری اسناد ملی در قبال پرداخت هزینه است.

در توجیه اقدام آرشیو ملی برای خرید اسناد، شاید ساده ترین دلیل این باشد که به هر حال، یکی از واقعیتهای امروز جامعه وجود بازار وسیع خرید و فروش و جابجایی اسناد مربوط به کشور های مختلف در جهان است؛ و افراد، سازمانها ودولتمردان با انگیزه های مختلف در این عرصه فعال می باشند. از سوی دیگر برخی از دارندگان اسناد به لحاظ نیاز مالی و یا دلایل دیگر حاضر به اهدای مجموعه خود نمی باشندو شاید این دلیل به تنهایی کافی باشد تا بتوان مسئولیت آرشیو ملی و اقدام آن در جمع آوری اسناد خارج از تشکیلات دولتی در قبال پرداخت وجه را به عنوان حرکتی مثبت توجیه کرد.

باتوجه به زمینه فوق و دلایل دیگر، پس از تاسیس سازمان اسناد ملی ایران در سال ۱۳۴۹، و در همان سالهای اول، این نیاز احساس شد و شناسائی و خرید اسناد مورد توجه قرار گرفت. روال شناسایی و انتقال اسناد خریداری بدین گونه است که در ابتدا صاحبان حقیقی یا حقوقی آنها از طرق مختلف به سازمان معرفی می شوند؛ سپس مجموعه تحویلی توسط کارشناسان متخصص مورد بررسی قرار گرفته و با تهیه فهرست توصیفی، جهت تعیین قیمت به کمیته ویژه خرید اسناد

تحويل می گردد پس از تعیین ارزش اسناد ارائه شده برای فروش و در صورت رضایت مالکان به قیمت تعیین شده، مجموعه خریداری شده برای ساماندهی آرشیوی و آماده سازی برای استفاده پژوهشگران در چرخه کاری قرار گرفته و در نهایت به خزانه منتقل می گردد .

برای اجرائی کردن راهکارهای اول و سوم در تشکیلات اداره کل شناسائی و فراهم آوری اسناد ملی، دبیرخانه ویژه اسناد اهدائی و خریداری پیش بینی و فعال گردیده است .